

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Директор Інституту держави і
права імені В.М. Корецького
НАН України
академік НАПрН України
Скрипник О.В.
2026 р.

ВИСНОВОК

Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Ковтуна Дмитра Сергійовича на тему: «Правові засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації», поданої на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право»

ВИТЯГ

з протоколу № 32 засідання фахового семінару відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права від 28 травня 2026 року

Присутні:

Головуючий на засіданні – завідувач відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України Кулинич Павло Федотович; головний науковий співробітник відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений юрист України Малишева Наталія Рафаелівна (науковий керівник); провідний науковий співробітник відділу, доктор юридичних наук, професор Коваленко Тетяна Олександрівна; провідний науковий співробітник відділу доктор юридичних наук Ріпенко Артем Ігорович; старший науковий співробітник відділу, кандидат юридичних наук, доцент Красіліч Наталія Дмитрівна; старший науковий співробітник відділу, кандидат географічних наук, доцент, заслужений юрист України Олещенко В'ячеслав Іванович; старший науковий співробітник відділу, кандидат юридичних наук Семеняка Василь Васильович; дисертант – Ковтун Дмитро Сергійович; секретар – Топонар О.І.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта Ковтуна Д.С. на тему: «Правові засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду

України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації», поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право» щодо його рекомендації для попереднього розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді. Тема дисертаційного дослідження затверджена Протоколом № 2 засіданням Вченої ради Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України від 16 лютого 2023 року. Науковий керівник – головний науковий співробітник відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений юрист України Малишева Наталія Рафаелівна.

Слухали:

Доповідь здобувача ступеня доктора філософії Ковтуна Д.С. по дисертації на тему: «Правові засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації», що подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право». Доповідач обґрунтував актуальність обраної теми дослідження, визначив його мету, завдання та методологію, охарактеризував об'єкт та предмет дослідження, виклав основні наукові положення та висновки дисертації, що виносяться на захист, та вказав науково-практичну значущість роботи.

Ковтун Д.С. зазначив, що актуальність дослідження визначається низкою взаємопов'язаних чинників: по-перше, шкода, заподіяна лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, становить вагому складову екологічної шкоди, що заподіяна державою-агресоркою; по-друге, відшкодування такої шкоди є складовою державної екологічної політики; по-третє, шкода, заподіяна лісовому фонду, повинна бути включена до суми репарацій, що Російська Федерація має сплатити Україні та спрямована на відновлення природних ресурсів, зокрема лісів, та забезпечення сталого розвитку та сталого природокористування.

Наукова новизна дисертаційного дослідження обумовлена тим, що у ньому вперше комплексно проаналізовано теоретичні засади та механізм відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації.

Метою дослідження є формування правового механізму відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації.

У ході дослідження вирішено такі наукові завдання: проаналізовано місце відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку з воєнними діями в системі державної екологічної політики; досліджено генезу та сучасний стан наукових досліджень у відповідній сфері; визначено поняття, зміст та види шкоди, заподіяної в даному контексті; здійснено аналіз концепції екосистемних послуг та формування правових засад монетизації послуг, що надаються лісовими екосистемами; з'ясовано мету, підстави та умови відшкодування спричиненої шкоди; проаналізовано форми, способи та

порядок відшкодування цієї шкоди; досліджено гарантії та змодельовано перспективи її відшкодування у вітчизняних та міжнародних юрисдикційних інстанціях; запропоновано шляхи удосконалення правових засад відшкодування заподіяної шкоди.

Джерельну базу дослідження становлять праці представників науки теорії права, цивільного права, міжнародного права, екологічного права, лісового права, а також представників суміжних наук – істориків, економістів, екологів, біологів, лісівників, військових експертів та аналітиків тощо. У роботі використано офіційні статистичні дані, матеріали судової практики, офіційну інформацію органів державного управління, контролю тощо.

Наукова новизна дисертації обумовлена отриманими результатами, сформульованими в основних положеннях і висновках дослідження.

Уперше: 1) обґрунтовано, що шкода, заподіяна лісовому фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації, є самостійним різновидом воєнної екологічної шкоди, яка має комплексний характер та охоплює ресурсний, екосистемний, кліматичний, економічний і безпековий виміри, а тому не може розглядатися виключно як шкода природному ресурсу у традиційному розумінні; 2) сформульовано концептуальний підхід до відшкодування заподіяної шкоди, який ґрунтується на поєднанні компенсаційної, реституційної та екосистемно-відновлювальної складових і передбачає відновлення не лише лісових ресурсів, а й екосистемних функцій та послуг лісів; 3) доведено, що чинна система визначення шкоди та збитків, завданих лісовому фонду України, не забезпечує реалізації принципу повного відшкодування, оскільки не охоплює вартість втрачених екосистемних послуг, витрати на екосистемне відновлення та супутні витрати, пов'язані з оцінкою й документуванням шкоди. У зв'язку з цим обґрунтовано необхідність вдосконалення чинної Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації шляхом включення до структури шкоди витрат на відновлення лісових екосистем, оцінювання втрачених екосистемних послуг, витрат на розмінування, рекультивацію та документування шкоди; 4) обґрунтовано необхідність інтеграції концепції екосистемних послуг у національний механізм відшкодування екологічної шкоди, заподіяної внаслідок збройної агресії РФ, зокрема шляхом законодавчого закріплення поняття «екосистемні послуги лісів», розроблення спеціального законодавства у сфері екосистемних послуг та внесення відповідних змін до методик оцінки шкоди довікіллю. Так, зокрема, пропонується законодавчо закріпити поняття «екосистемні послуги лісів», доповнивши статтю 1 Лісового кодексу України частиною 14 у наступній редакції: «Екосистемні послуги лісів – це всі корисні ресурси та вигоди, які людина може отримати від лісових екосистем (забезпечення деревиною та іншими продуктами лісового господарства, регулювання циркуляції води та повітря, клімату, збереження біорізноманіття, запобігання ерозії ґрунтів, створення сприятливого середовища для здоров'я і відпочинку людей тощо)». Обґрунтовано необхідність розробки та прийняття Закону

України «Про екосистемні послуги», Стратегії державної політики щодо забезпечення екосистемних послуг в Україні на період до 2031 року та Операційного плану заходів з її реалізації на 2026-2028 роки; розроблення та впровадження методики економічної оцінки забезпечувальних, регулювальних, підтримувальних, культурних екосистемних послуг (зокрема тих, що надаються лісовими екосистемами) і створення Національного реєстру екосистемних послуг із забезпеченням відкритого доступу населення до нього; 5) сформульовано авторський підхід до правового розуміння лісів, пошкоджених або знищених внаслідок бойових дій (з урахуванням екосистемного підходу), як особливого об'єкта правової охорони та відновлення, правовий режим якого має враховувати екологічні, безпекові, гуманітарні та кліматичні наслідки збройної агресії. Так, зокрема, з метою оптимізації правового захисту та відновлення пошкоджених або знищених лісів загалом та лісів, пошкоджених або знищених внаслідок бойових дій зокрема, запропоновано законодавчо закріпити поняття таких лісів, а саме:

Пошкоджений ліс – це ліс, що зазнав негативного впливу внаслідок заподіяння йому такої шкоди, що значно погіршує його якість, зменшує цінність та призводить до часткової втрати/обмеження надання ним екосистемних послуг.

Ліс, пошкоджений внаслідок бойових дій – це ліс, що зазнав негативного впливу внаслідок бойових дій, тобто на такій лісовій ділянці внаслідок застосування вибухової зброї, пересування військової техніки, пожеж, мінування або інших бойових дій відбулося часткове або повне знищення деревної, чагарникової чи ґрунтової рослинності, деградація ґрунтів, забруднення токсичними речовинами, а також порушення екологічної рівноваги, що призвело до часткової втрати/обмеження надання лісом екосистемних послуг.

Знищений ліс – це ліс, що повністю припинив своє існування як екосистема, загинув, припинив своє існування за цільовим призначенням, припинив надавати екосистемні послуги.

Ліс, знищений внаслідок бойових дій – це ліс, що повністю припинив своє існування як екосистема, загинув, припинив своє існування за цільовим призначенням, припинив надавати екосистемні послуги внаслідок бойових дій; 6) обґрунтовано, що державна екологічна та лісова політика в умовах збройної агресії РФ повинна трансформуватися з переважно ресурсно-охоронної моделі у модель екосистемної стійкості та післявоєнного природовідновлення, орієнтовану на забезпечення екологічної безпеки, кліматичної стабільності та виконання євроінтеграційних зобов'язань України; 7) доведено недостатність класичних міжнародно-правових механізмів відповідальності держав для забезпечення оперативного й ефективного відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю України внаслідок збройної агресії РФ, у зв'язку з чим обґрунтовано необхідність формування спеціального міжнародного компенсаційного механізму для України.

Удосконалено: по-перше, визначення змісту та структури механізму відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією РФ, як складного комплексного правового утворення, яке поєднує норми національного, міжнародного довкіллевого та міжнародного гуманітарного права, до складових якого віднесено мету, підстави, умови, форми, способи, порядок, гарантії та перспективи такого відшкодування у національних і міжнародних юрисдикційних механізмах; по-друге, удосконалено співвідношення реституції, компенсації та сатисфакції як форм міжнародно-правового відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок міжнародно-протиправних діянь держави-агресорки. Зокрема, визначено, що формами відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю загалом та лісовому фонду зокрема, можуть бути *реституція* (повернення окупованих земель лісогосподарського призначення, їх розмінування, лісовідновлення, рекультивація тощо) *та компенсація* (грошове відшкодування заподіяної лісовому фонду шкоди, що включатиме також кошти на відновлення лісових екосистем (лісовідновлення, рекультивацію), компенсацію втрат екосистемних послуг та відшкодування витрат на розмінування лісів); по-третє, удосконалено визначення ролі державної екологічної політики у системі відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю внаслідок збройної агресії РФ, з урахуванням сучасних викликів екологічній безпеці та євроінтеграційного курсу України; по-четверте, підходи до адаптації національного лісового законодавства до європейських стратегій сталого управління лісами, кліматичної політики та екосистемного підходу. У зв'язку з цим доведено необхідність гармонізації національного лісового законодавства та державної лісової політики України з положеннями Європейського зеленого курсу, Лісової стратегії ЄС до 2030 року та інших міжнародних документів у сфері охорони та відновлення лісів.

Набули подальшого розвитку: 1) наукові положення щодо міжнародно-правової відповідальності держави за заподіяння шкоди довкіллю внаслідок збройної агресії та механізмів реалізації принципу повного відшкодування екологічної шкоди і формування міжнародного компенсаційного механізму. Так, зокрема, встановлено, що існуючі міжнародні юрисдикційні інституції, а саме: Міжнародний суд ООН, Європейський суд з прав людини, Міжнародний кримінальний суд та інші механізми мають обмежені можливості щодо забезпечення повного, швидкого та реально виконуваного відшкодування шкоди довкіллю. У зв'язку з цим обґрунтовано необхідність формування спеціального міжнародного компенсаційного механізму для України, який має включати міжнародний реєстр збитків, компенсаційну комісію та компенсаційний фонд, наповнення якого повинно здійснюватися, зокрема, за рахунок конфіскованих активів Російської Федерації та пов'язаних із нею осіб; 2) доктринальні підходи до правового розуміння екологічної шкоди в умовах війни як комплексної категорії, що поєднує шкоду природним ресурсам, екосистемам, біорізноманіттю та екосистемним послугам; 3) розвинуто наукові засади до післявоєнного відновлення лісів України на основі

принципів сталого розвитку, екосистемного підходу та кліматичної стійкості. Зокрема, встановлено, що післявоєнне відновлення лісів України має розглядатися не лише як елемент компенсації екологічної шкоди, а й як стратегічний напрям забезпечення екологічної безпеки держави, кліматичної стійкості, збереження біорізноманіття та виконання міжнародних і євроінтеграційних зобов'язань України; 4) теоретичні положення щодо ролі екосистемного підходу у розвитку сучасного екологічного права та трансформації механізмів охорони й відновлення природних ресурсів в умовах воєнних загроз.

Дисертаційна робота виконувалася в межах фундаментальної відомчої науково-дослідної теми відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України «Правове регулювання аграрних та довкіллевих відносин в умовах подолання наслідків військової агресії та євроінтеграції України» (номер державної реєстрації РК 0125W001664).

Практичне значення дисертаційної роботи. Фактичний матеріал дисертації, основні її положення та узагальнення, сформульовані у висновках, можуть бути використані: у науково-дослідній діяльності – для підготовки наукових досліджень з екологічного права; у навчальному процесі – для лекційного і методичного забезпечення навчальних дисциплін «Екологічне право», «Міжнародне екологічне право» для здобувачів вищої освіти за спеціальностями «Право», «Міжнародне право»; у правотворчій та правозастосовній діяльності – для вдосконалення певних правових норм, що регулюють засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації.

Особистий внесок здобувача полягає у самостійній розробці наукової проблематики, формулюванні наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, що викладені у дисертації. Всі публікації за темою дослідження підготовлені автором одноосібно, окрім двох, що підготовлені у співавторстві з Малишевою Н.Р. (внесок авторів є паритетним).

По завершенню доповіді Ковтуну Д.С. присутніми були поставлені такі запитання:

1. В.В. Семеняка: Виникло питання щодо формування міжнародного компенсаційного механізму для України. Яким чином це має відбуватися?

Д.С. Ковтун: У дисертаційному дослідженні я приділяю значну увагу цьому питанню. Міжнародний компенсаційний механізм для України наразі вже активно формується і включає такі елементи: до Реєстру збитків будуть надходити претензії про збитки або завдану шкоду; претензійна комісія розглядатиме претензії та призначатиме компенсацію на підставі інформації з реєстру; Компенсаційний фонд буде джерелом виплат на підставі рішень комісії, і, як очікується, він фінансуватиметься за рахунок конфіскованих за кордоном російських активів. Реєстр збитків запрацював у квітні 2024 року, а

21 лютого 2025 року Радою Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України (далі – Реєстру збитків), прийнято «Форму та правила подання заяви. Категорія заяв В3.1 - Екологічна шкода». Комітет міністрів Ради Європи схвалив проєкт Конвенції про створення Міжнародної комісії з розгляду претензій України. Документ розміщений на офіційному сайті Ради Європи. Конвенцію було відкрито для підписання 16 грудня 2025 року на дипломатичній конференції у Гаазі. Вона набуде чинності після ратифікації щонайменше 25 держав, за умови, що фінансові зобов'язання сторін будуть достатні для запуску роботи комісії. Верховна Рада України на пленарному засіданні 30 квітня 2026 року ратифікувала Конвенцію про створення Міжнародної компенсаційної комісії для України. Конвенція має перспективний характер оскільки регулює як існуючі процедури, так і закладає основу для подальшого розвитку міжнародного компенсаційного механізму. Зокрема, створення Компенсаційного фонду.

2. Кулинич П.Ф.: У назві Вашої дисертації вжито слова «у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації». Що Ви вкладаете у зміст цього словосполучення? Серебрянський ліс, що знаходиться у Луганській області, був знищений ЗСУ, тому що там засіли російські окупанти. Така шкода вважається такою, що заподіяна «у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації» чи ні? Яка Ваша точка зору?

Ковтун Д.С.: Я розумію, що у нормативно-правових актах вживається словосполучення «внаслідок збройної агресії Російської Федерації». Я вирішив підійти до цього питання ширше, обравши формулювання «у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації». Наведений Вами приклад про Серебрянський ліс та інші дії ЗСУ, пов'язані зі знищенням та пошкодженням лісів, виникають саме «у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації». Звісно, ця шкода також вважатиметься такою, що заподіяна «у зв'язку зі збройною агресією» і підлягатиме відшкодуванню. Але шкода лісам заподіюється не лише власне бойовими діями. Я значно ширше підхожу до розгляду цього питання. Наведу лише один приклад. Йдеться про будівництво лісової дороги, внаслідок чого було вирубано праліси. Це пов'язано з історією будівництва вітроелектростанції на карпатській полонині Руна. Ініціативу щодо розміщення ВЕСів у високогір'ях Карпат пов'язують з необхідністю перенесення потужностей альтернативної енергетики зі східних регіонів України, що потерпають від активних бойових дій, на захід. І таких прикладів можемо наводити велику кількість. Візьмемо хоча б проблему будівництва житла для внутрішньо переміщених осіб, що має своїм наслідком вирубку лісів. А проблема відбудови України? Навіть складно уявити, скільки деревини буде потрібно, щоб відбудувати знищену війною інфраструктуру.

Отже, шкода, заподіяна лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації, не охоплюється лише поняттям шкоди, заподіяної власне бойовими діями, хоча, мабуть, саме така шкода є наймасштабнішою.

3. Коваленко Т.О.: пане Дмитре, в мене два питання. Одне суто термінологічне: Ви пишете словосполучення «Російської Федерації» з великої літери. В принципі зустрічаються два наукові підходи. Наприклад, особисто я пишу «рф» з малої літери. Але у нормативно-правових актах пишеться з великої літери. Тобто Ви підтримуєте підхід, закріплений в законодавстві?

І друге питання. Яке практичне значення Вашої дисертації? Які зміни Ви пропонуєте до законодавства?

Ковтун Д.С.: Щодо першого питання. Я б залюбки писав «російська федерація» з маленької літери, але оскільки у всіх нормативно-правових актах це словосполучення пишеться з великої літери і з огляду на те, що це дисертаційне дослідження, – я вирішив обрати варіант, що міститься у законодавстві. Хоча у багатьох своїх публікаціях я пишу «рф» з малих літер.

Щодо другого питання. У тексті дисертації міститься доволі багато пропозицій щодо змін до законодавства. З метою оптимізації правового захисту та відновлення пошкоджених або знищених лісів загалом та лісів, пошкоджених або знищених внаслідок бойових дій зокрема, пропонуємо законодавчо закріпити поняття таких лісів. Запропоновано також законодавчо закріпити поняття «екосистемні послуги лісів», доповнивши статтю 1 Лісового кодексу України частиною 14 у наступній редакції: «Екосистемні послуги лісів – це всі корисні ресурси та вигоди, які людина може отримати від лісових екосистем (забезпечення деревиною та іншими продуктами лісового господарства, регулювання циркуляції води та повітря, клімату, збереження біорізноманіття, запобігання ерозії ґрунтів, створення сприятливого середовища для здоров'я і відпочинку людей тощо). Запропоновано зреалізувати комплекс заходів, що дозволять втілити концепцію екосистемних послуг у національний правовий простір і зробити її дієвою та ефективною, а саме: розробити та прийняти Закон України «Про екосистемні послуги», Стратегію державної політики щодо забезпечення екосистемних послуг в Україні на період до 2031 року та Операційний план заходів з її реалізації на 2026-2028 роки; розробити та впровадити методики економічної оцінки забезпечувальних, регулювальних, підтримувальних, культурних екосистемних послуг (зокрема тих, що надаються лісовими екосистемами); створити Національний реєстр екосистемних послуг (державних, локальних) із забезпеченням відкритого доступу населення до нього.

4. Кулинич П.Ф.: Ви пропонуєте внести поняття «відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду», до яких актів: міжнародно-правових чи до актів національного законодавства?

Ковтун Д.С.: Я пропоную внести зміни до актів національного законодавства, щоб більш широко монетизувати шкоду, заподіяну лісовому фонду України саме у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації.

Після завершення запитань до дисертанта слово було надане науковому керівнику, доктору юридичних наук, професору, дійсному члену (академіку) НАПрН України Н.Р. Малишевій.

Н.Р. Малишева в своєму виступі відзначила надзвичайну актуальність обраної проблематики дослідження, новаторський характер дисертаційної роботи Д.С. Ковтуна, відсутність комплексних досліджень цього напрямку у вітчизняному правознавстві. Н.Р. Малишева зазначила, що робота є комплексною, дисертантом опрацьована значна джерельна база, робота пройшла широку апробацію на чисельних наукових заходах. Щодо особистості дисертанта було зазначено, що він є людиною сумлінною та відповідальною. На завершення Н.Р. Малишева відзначила, що вважає дисертаційну роботу Ковтуна Д.С. на тему «Правові засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації» завершеною і звернулась до колективу семінару з пропозицією підтримати цю роботу та її автора на шляху здобуття ним ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Провідний науковий співробітник відділу, доктор юридичних наук, Ріпенко Артем Ігорович відзначив важливість дослідження правових засад відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації. Він окреслив процес та сучасний стан формування міжнародного компенсаційного механізму і запропонував посилити у дисертаційному дослідженні висновки, що стосуються міжнародно-правового аспекту відшкодування шкоди і шкоду, заподіяну лісовому фонду, подати в контексті порушення міжнародного права прав людини.

Висновок: дисертація актуальна, глибока, комплексна, завершена, відповідає встановленим вимогам і може бути рекомендована до захисту.

Старший науковий співробітник відділу, кандидат юридичних наук Семеняка Василь Васильович відзначив актуальність теми дисертаційного дослідження, логічність структури роботи, широку джерельну базу дослідження, що охоплює роботи з теорії права, цивільного, міжнародного та екологічного права. Загалом дисертація відповідає вимогам до кандидатської наукової праці. Завдяки логічно побудованій структурі вдалося отримати теоретично і практично значущі результати дослідження, що містять наукову новизну. Деякі пропозиції, на які В.В. Семеняка звернув увагу дисертанта: поняття екосистемних послуг закріплене у національному законодавстві (Наказ Міндовкілля №290, наказ Мінекономіки №1368) та Регламенті ЄС 1143/2014. Тому варто використати ці нормативно-правові акти у роботі. Редакційна пропозиція: дисертант визначає екосистемні послуги як вклад у

добробут людини, В.В. Семеняка запропонував, з метою уніфікації з нормативно-правовими актами, вжити термін «внесок». Наголошено на тому, що сама ідея розробки Закону України «Про екосистемні послуги» була озвучена ще у 2022 році, Міндовкілля було доручено розробити проект відповідного закону до грудня 2025 року. Тому висловлено пропозицію внести необхідні редакційні правки до тієї частини дисертації, де міститься пропозиція щодо необхідності розробки та прийняття відповідного закону. В.В. Семеняка вказав на дублювання деяких фрагментів тексту у дисертаційному дослідженні (с. 94 та с.102; с. 75 та с. 100; с. 133 та с. 153) і закликав усунути цю прогалину.

Висновок: дисертація Ковтуна Д.С. на тему «Правові засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації» відповідає вимогам до даного виду робіт, тому може бути рекомендована до разової спеціалізованої вченої ради для попереднього розгляду і захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Старший науковий співробітник відділу, кандидат юридичних наук, доцент Красіліч Наталія Дмитрівна наголосила, що ми маємо справу із завершеною науковою роботою, яка містить науково обґрунтовані висновки та пропозиції, послідовно вирішені всі поставлені наукові завдання, що дозволило отримати належно обґрунтовані наукові результати, які мають не лише теоретичне, але й практичне значення. Позитивною стороною дослідження є те, що дисертант свої висновки підтверджує ретельно зібраним та логічно опрацьованим нормативно-правовим та емпіричним матеріалом. Практична значущість дисертації полягає в можливості використання висновків та рекомендацій, сформульованих у тексті дослідження, не тільки у сфері вдосконалення екологічної політики України, але й має значення для подальших наукових досліджень відповідної тематики, а також при вдосконаленні національного лісового законодавства. Н.Д. Красіліч констатувала, що дисертація Ковтуна Д.С. є за своїм змістом логічно послідовним, цілісним і завершеним науковим дослідженням. Положення, що виносяться на захист, розширюють і поглиблюють теорію довікіллевого права щодо регулювання відносин у сфері відшкодування шкоди, що заподіяна лісовому фонду. Загалом, позитивно оцінюючи дисертацію, Н.Д. Красіліч наголосила на деяких положеннях, які, на її погляд, вимагають додаткової аргументації. Так, зокрема, у підрозділі 2.2, де розглядаються форми, способи та порядок відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією РФ, автор починає з дуже загальних питань, а, на думку Н.Д. Красіліч, варто було відразу почати з розгляду екологічних репарацій як форми міжнародно-правового відшкодування шкоди, завданої довікіллю внаслідок воєнних дій. В сучасній доктрині міжнародного права екологічні репарації розглядаються як окремий напрям міжнародної відповідальності, оскільки довікіллева шкода має транскордонний характер, а

її довгострокові наслідки мають тривалий вплив на права людини, на її здоров'я, на екологічну безпеку. Все це має значення для розвитку міжпоколінної справедливості. Екологічні репарації завжди спрямовані на компенсацію екологічних збитків. Реституція, на думку Н.Д. Красіліч, майже не застосовується, тому що дуже важко відновити той стан, який існував до завдання шкоди. Тому автор дисертаційного дослідження вірно звертає увагу в основному на компенсацію як форму відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації. Було сформульовано пропозицію щодо необхідності звернути більшу увагу на підвищену відповідальність за шкоду, завдану лісам в межах особливо охоронюваних територій (природно-заповідний фонд, Смарагдова мережа, праліси, оселища рідкісних видів). Н.Д. Красіліч також звернула увагу на необхідність усунення у дисертації деяких дублювань окремих текстових фрагментів.

Висновок: робота має характер серйозного комплексного дослідження, відповідає вимогам, що висувуються до даного виду робіт, і може бути рекомендована до захисту.

Старший науковий співробітник цього ж відділу, кандидат географічних наук, доцент Олещенко В'ячеслав Іванович привітав дисертанта і наукового керівника з підготовкою цієї роботи. Робота виконана і достатньо коректно завершена. В.І. Олещенко закликав дисертанта більш стримано підходити до обґрунтування необхідності переходу від однієї моделі концепції природокористування – природоресурсної до іншої – екосистемної. Було наголошено, що дискусія про те, чи писати «рф» з малої літери, чи з великої є дріб'язковою і відволікає від змісту роботи, яка є значним досягненням у формуванні механізму відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією РФ.

Висновок: дисертація Ковтуна Д.С. відповідає вимогам, що висувуються до робіт цього рівня, та може бути рекомендована до захисту.

Провідний науковий співробітник відділу, доктор юридичних наук, професор Коваленко Тетяна Олександрівна зазначила, що дисертація може бути одним із зразків відповідального підходу аспіранта до виконання наукової праці, і що вона вперше у своїй науковій практиці зустрічається з такою широкою апробацією роботи (стаття у журналі (у співавторстві з науковим керівником), що включений до наукометричної бази Web of Science; три публікації у вітчизняних фахових виданнях, 23 тез доповідей на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях). Звичайно, це підкреслює лише, що робота заслуговує на схвалення. Тема роботи є надзвичайно актуальною і буде актуальною надалі, коли Україна постане перед необхідністю післявоєнного відновлення. Дисертант з надзвичайною повагою поставився до всієї наукової спільноти, що досліджувала ці питання, не забувши жодного прізвища, не зробивши жодної помилки в ініціалах

науковців. Робота є комплексною, має практичне спрямування, оскільки пропонуються механізми вдосконалення чинного законодавства. Т.О. Коваленко висловила пропозицію відредагувати формулювання назв деяких структурних підрозділів дисертації, а саме: у підрозділі 1.1 змінити формулювання «теоретичні засади» на «теоретико-правові засади», у розділі 2 «механізм відшкодування шкоди» – на «економіко-правовий механізм». Щодо тих положень, які виносяться на захист уперше, Т.О. Коваленко запропонувала дещо конкретизувати та деталізувати положення стосовно пропозицій дисертанта щодо реформування законодавства, які містяться у тексті дисертаційного дослідження. Необхідно їх узагальнити і включити до положень, що виносяться на захист уперше, а також дещо конкретизувати положення, що набули подальшого розвитку, зокрема стосовно міжнародно-правової відповідальності за заподіяння воєнної екологічної шкоди. Отже, потрібно ще раз переглянути положення, що виносяться на захист, на предмет їхньої деталізації. Підготовку дисертантом трьох експертних висновків, які планується оформити як додатки до дисертаційного дослідження, запропоновано також додати до структурного підрозділу у вступі, де йдеться про апробацію результатів дисертаційного дослідження. Звернуто увагу дисертанта, що 1 квітня 2026 року постановою Кабінету Міністрів України затверджено Національну програму адаптації законодавства України до права ЄС і запропоновано використати її у тексті роботи. Зауважено також, що 20 травня була прийнята постанова Уряду, в якій зазначено, що буде впроваджуватися експериментальний проект з питань запобігання знелісенню та деградації лісів, яку також бажано використати у дисертації. Т.О. Коваленко наголосила, що висловлені зауваження та пропозиції жодною мірою не знижують високий рівень дисертаційного дослідження. Це лише певні побажання на розсуд аспіранта і наукового керівника.

Завідувач відділу, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України Кулинич Павло Федотович підсумував обговорення, відзначивши актуальність теми, ґрунтовність і комплексність проведеного дослідження, високий науковий рівень роботи та її значення для розвитку вітчизняної правової науки.

П.Ф. Кулинич підкреслив необхідність внесення зазначених вище пропозицій до змісту дисертації, а саме: у підрозділі 1.1 змінити формулювання «теоретичні засади» на «теоретико-правові засади», у розділі 2 «механізм відшкодування шкоди» – на «правовий механізм», у підрозділі 1.2 додати «правових та інших наукових досліджень». Запропоновано уточнити назву підрозділу 1.4, сформулювавши її наступним чином: «Формування правових засад монетизації послуг лісових екосистем як об'єкта відшкодування», підрозділу 2.1. – «Мета, правові умови та підстави відшкодування шкоди...», 2.2 – «Правові форми, способи та порядок правового регулювання відшкодування шкоди», 2.3. – «Правові гарантії відшкодування шкоди...», 2.4. – «Перспективи вдосконалення законодавства

про відшкодування шкоди ...». Запропоновано більш чітко сформулювати у положеннях, що виносяться на захист уперше, пропозиції дисертанта щодо вдосконалення законодавства, яких у тексті дослідження міститься немало. П.Ф. Кулинич зауважив, що деякі місця роботи перевантажені інвентаризацією точок зору без належного правового аналізу. Рекомендовано доопрацювати ці фрагменти тексту дослідження. Зазначено, що механізм відшкодування екологічної шкоди перебуває у стадії формування і потребує подальших досліджень, оскільки російська збройна агресія проти України триває. Треба визначитись, хто саме зазнає збитків, бо Український народ не буде сприйнятий у практичному розумінні як суб'єкт, що може ініціювати відшкодування цих збитків. Однак це окреме питання, яке може бути предметом подальших наукових досліджень дисертанта.

Висновок: дисертація Ковтуна Д.С. на тему «Правові засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації» відповідає спеціальності 081 – «Право» та вимогам нормативних документів і може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Підсумовуючи, головуючий на засіданні завідувач відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України Кулинич Павло Федотович відзначив актуальність теми роботи та ґрунтовність і комплексність проведеного дослідження. Звернув увагу, що автор ретельно опрацював матеріал, робота має високу наукову цінність, містить науково обґрунтовані висновки та відкриває шлях подальшим дослідницьким крокам у напрямі опанування проблематикою відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації. Головуючий зазначив, що поступила єдина пропозиція, тому пропонується прийняти таке рішення:

Дисертація Ковтуна Д.С. на тему: «Правові засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації» відповідає спеціальності 081 – «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44; вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, та може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право» у разовій спеціалізованій вченій раді.

Запропоновано проголосувати за такий висновок по дисертації.

ВИСНОВОК

**Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Ковтуна Дмитра Сергійовича на тему: «Правові засади
відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі
збройною агресією Російської Федерації», поданої на здобуття ступеня
доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081
«Право»**

1. Обґрунтування вибору теми дисертаційного дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Здобувач Ковтун Д.С. переконливо обґрунтовує актуальність та практичну необхідність опрацювання питань, що становлять предмет його дослідження, висвітлюючи зв'язок теми дисертації з існуючими на сьогодні науковими програмами, планами та темами.

Актуальність дослідження визначається низкою взаємопов'язаних чинників: шкода, заподіяна лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, становить вагому складову екологічної шкоди, що заподіяна державою-агресоркою; відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, є складовою державної екологічної політики; шкода, заподіяна лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації повинна бути включена до суми репарацій, що Російська Федерація має сплатити Україні і спрямована на відновлення природних ресурсів, зокрема лісів, та забезпечення сталого розвитку та сталого природокористування.

Наукова новизна дисертаційного дослідження обумовлена тим, що у ньому вперше проаналізовано теоретичні засади та механізм відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації.

Дисертація ґрунтується на широкій базі наукових праць представників науки теорії права, цивільного права, міжнародного права, екологічного права, а також представників суміжних наук – істориків, економістів, екологів, біологів, лісівників, військових експертів та аналітиків тощо. У роботі використано офіційні статистичні дані, матеріали судової практики, офіційну інформацію органів державного управління, контролю тощо.

Науково-теоретичною основою дослідження є праці таких провідних учених у галузях земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права, як В. І. Андрейцев, Г. В. Анісімова, Г.І. Балюк, Р. Р. Білоскурський, Г. М. Буканов, О. Г. Бондар, О. А. Васюта, М. Я. Ващишин, Н. С. Гавриш, А. П. Гетьман, Х. А. Григор'єва, А. В. Духневич, Т.П. Єгорова, В. М. Єрмоленко, В.М. Завгородня, М. М. Заверюха, В. С. Загорський, О. С. Заржицький, Д. В. Зеркалов, В. А. Зуєв, Л. А. Канівець, І. І. Каракаш, Н. В. Карпінська, Н. Р. Кобецька, Т.О. Коваленко, Т.Г. Ковальчук, В.В. Костицький, І. О. Костяшкін, В. С. Кравців, М. В. Краснова, Ю. А. Краснова, П. Ф. Кулинич, Т. В. Курман,

О. Я. Лазор, Т.В. Лісова, В. І. Лозо, Н. Р. Малишева, М. М. Микієвич, В. Л. Мунтян, В.П. Непийвода, В. В. Носік, В.І. Олещенко, О. О. Погрібний, Л.П. Решетник, В. Д. Сидор, А.К. Соколова, А. М. Статівка, Є.П. Суєтнов, О. О. Сурілова, В. Ю. Уркевич, Т. Є. Харитонova, Є. В. Хлобистов, Ю. С. Шемшученко, С.М. Шершун, В. В. Шеховцов, М. В. Шульга, З.В. Яремак та інших.

Дослідження правових засад відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації базується на напрацюваннях у сфері цивільно-правової відповідальності та зобов'язань із відшкодування шкоди таких вчених, як: Б. С. Антімонов, О.І. Антонюк, А. М. Белякова, Д. В. Боброва, О. Г. Братель, М. І. Бублик, В.А. Васильєва, О. А. Волков, С. Д. Гринько, О. В. Дзера, Г.В. Єрьоменко, О. П. Завадська, А.І. Загорулько, О.С. Йоффе, В.М. Ігнатенко, І. С. Канзафарова, Т. С. Ківалова, В. М. Комарницький, Л. В. Красицька, Н. С. Кузнєцова, Р. А. Майданик, О. А. Мельниченко, Ю. В. Лесько, В. В. Луць, П.Є. Недбайло, В.Т. Нор, О. О. Отрадна, І. В. Подколзін, В. Д. Прима, Р. В. Приходько, П.М. Рабинович, А.М. Савицька, І. В. Спасибо-Фатєєва, Р. О. Стефанчук, Н. В. Терещенко, О. А. Устименко, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, О. В. Церковна, О. Ю. Черняк, Я. М. Шевченко, С. І. Шимон, Р.Б. Шишка, К. Б. Ярошенко, А. В. Янчук та інші.

Питання сутності правового режиму воєнного стану, відшкодування шкоди, завданої внаслідок воєнних дій, проблематика державного імунітету в цій категорії справ та пов'язані аспекти міжнародного публічного і гуманітарного права досліджувались у працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як: С.Р. Асірян, С. Борис, О. Валендюк, Х.В. Войцеховська, Д. Васильєва, О. В. Веренкіотова, М. М. Гнатовський, М. Гнатюк, С. Даців, Д. О. Єгерський, С. В. Іванов, О.М. Клименко, В. І. Король, Т. Р. Короткий, Л.В. Мамчур, М. О. Медведєва, Р. І. Мельник, Н. Мельцер, О. В. Небильцова, А. Ніколенко, В. Д. Прима, А. Ріпенко, О. В. Сенаторова, Б. М. Тична, І. С. Тімуш, В. В. Топольницький, Н. В. Хендель, Т. П. Чубко, М. Alvarez, T. Hanson T., R. Reuveny, E. Ordway, N. Clerici, D. Armenteras, P. Kareiva, K. Gaynor тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах фундаментальної відомчої науково-дослідної теми відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України «Правове регулювання аграрних та довкіллевих відносин в умовах подолання наслідків військової агресії та євроінтеграції України» (номер державної реєстрації РК 0125W001664).

2. Мета і завдання дисертаційного дослідження

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є формування правового механізму відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації.

Реалізація зазначеної мети передбачає розв'язання таких наукових завдань:

- проаналізувати відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, в системі державної екологічної політики;
- дослідити генезу та сучасний стан наукових досліджень щодо відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України;
- визначити поняття, зміст та види шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації;
- здійснити аналіз концепції екосистемних послуг та формування правових засад монетизації послуг, що надаються лісовими екосистемами (в контексті збройної агресії Російської Федерації проти України);
- з'ясувати мету, підстави та умови відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації;
- проаналізувати форми, способи та порядок відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації;
- дослідити гарантії відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації;
- змодельовати перспективи відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, у вітчизняних та міжнародних юрисдикційних інстанціях;
- запропонувати шляхи удосконалення правових засад відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації.

3. Об'єкт, предмет та теоретико-методологічна база дисертаційного дослідження

Об'єктом дослідження є відносини щодо правового регулювання відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації.

Предмет дослідження – доктринальні та нормативні джерела щодо відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, а також практика застосування законодавства у відповідній сфері в Україні та в світі.

Методи дослідження. У дисертації використано загальнонаукові та спеціально-правові методи дослідження, що дозволило комплексно проаналізувати правові засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації.

Методологічну основу дослідження складає система філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання, використання

яких забезпечило достовірність висновків і можливість вирішення поставлених завдань та досягнення сформульованої мети. В основу методології дослідження покладено діалектичний метод, який належить до філософських методів пізнання, що дозволило повно та всебічно дослідити правові засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації. Серед загальнонаукових методів були використані методи аналізу та синтезу, що дозволило комплексно дослідити правовідносини в сфері дослідження (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3). Метод узагальнення дозволив виявити поняття, зміст та види шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації (підрозділ 1.3) тощо. За допомогою логіко-семантичного методу сформульовано понятійний апарат, а саме визначено поняття державної екологічної політики; державної лісової політики; шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації; екосистемних послуг, що надаються лісами; лісів, знищених внаслідок бойових дій; лісів, пошкоджених внаслідок бойових дій; складових механізму відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації тощо (підрозділи 1.1, 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4). Серед спеціально-наукових методів були використані формально-юридичний (догматичний) метод, послуговуючись яким проаналізовано чинне законодавства України, міжнародні договори та зарубіжний досвід, що дозволило ідентифікувати правові прогалини та сформулювати пропозиції щодо їх усунення (підрозділи 1.1, 1.3, 2.4). Порівняльно-правовий метод застосовано для співставлення національного та зарубіжного підходів до формування міжнародного компенсаційного механізму щодо відшкодування шкоди, заподіяної лісам внаслідок бойових дій, їх розмінування й відновлення (підрозділи 2.3, 2.4). Інтердисциплінарний метод забезпечив інтеграцію правової доктрини з екологічними та економічними дослідженнями, що дозволило розглядати проблему лісів, пошкоджених війною, не лише як правову, а й як соціально-екологічну та безпекову (підрозділи 1.1, 1.2, 1.4) тощо.

4. Наукова новизна дисертаційного дослідження, теоретична та практична цінність одержаних результатів

Наукова новизна дисертації обумовлена отриманими результатами, сформульованими в основних положеннях і висновках дослідження.

Уперше:

1. Обґрунтовано, що шкода, заподіяна лісовому фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації, є самостійним різновидом воєнної екологічної шкоди, яка має комплексний характер та охоплює ресурсний, екосистемний, кліматичний, економічний і безпековий виміри, а тому не може розглядатися виключно як шкода природному ресурсу у традиційному розумінні.

2. Сформульовано концептуальний підхід до відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України внаслідок збройної агресії РФ, який ґрунтується на поєднанні компенсаційної, реституційної та екосистемно-відновлювальної складових і передбачає відновлення не лише лісових ресурсів, а й екосистемних функцій та послуг лісів.

3. Доведено, що чинна система визначення шкоди та збитків, завданих лісовому фонду України внаслідок збройної агресії РФ, не забезпечує реалізації принципу повного відшкодування, оскільки не охоплює вартість втрачених екосистемних послуг, витрати на екосистемне відновлення та супутні витрати, пов'язані з оцінкою й документуванням шкоди.

4. Обґрунтовано необхідність інтеграції концепції екосистемних послуг у національний механізм відшкодування екологічної шкоди, заподіяної внаслідок збройної агресії РФ, зокрема шляхом законодавчого закріплення поняття «екосистемні послуги лісів», розроблення спеціального законодавства у сфері екосистемних послуг та внесення відповідних змін до методик визначення шкоди довкілля.

5. Сформульовано авторський підхід до правового розуміння лісів, пошкоджених або знищених внаслідок бойових дій, як особливого об'єкта правової охорони та відновлення, правовий режим якого має враховувати екологічні, безпекові, гуманітарні та кліматичні наслідки збройної агресії.

6. Обґрунтовано, що державна екологічна та лісова політика в умовах збройної агресії РФ повинна трансформуватися з переважно ресурсно-охоронної моделі у модель екосистемної стійкості та післявоєнного природовідновлення, орієнтовану на забезпечення екологічної безпеки, кліматичної стабільності та виконання євроінтеграційних зобов'язань України.

7. Доведено недостатність класичних міжнародно-правових механізмів відповідальності держав для забезпечення оперативного й ефективного відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю України внаслідок збройної агресії РФ, у зв'язку з чим обґрунтовано необхідність формування спеціального міжнародного компенсаційного механізму для України.

Удосконалено:

1. Визначення змісту та структури механізму відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією РФ, до складових якого віднесено мету, підстави, умови, форми, способи, порядок, гарантії та перспективи такого відшкодування у національних і міжнародних юрисдикційних механізмах.

2. Співвідношення реституції, компенсації та сатисфакції як форм міжнародно-правового відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок міжнародно-протиправних діянь держави-агресора.

3. Визначення ролі державної екологічної політики у системі відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю внаслідок збройної агресії РФ, з урахуванням сучасних викликів екологічній безпеці та євроінтеграційного курсу України.

4. Підходи до адаптації національного лісового законодавства до європейських стратегій сталого управління лісами, кліматичної політики та екосистемного підходу.

Набули подальшого розвитку:

1. Наукові положення щодо міжнародно-правової відповідальності держави за заподіяння шкоди довкіллю внаслідок збройної агресії та механізмів реалізації принципу повного відшкодування екологічної шкоди.

2. Правове розуміння екологічної шкоди в умовах війни як комплексної категорії, що поєднує шкоду природним ресурсам, екосистемам, біорізноманіттю та екосистемним послугам.

3. Наукові підходи до формування правових засад післявоєнного відновлення лісів України на основі принципів сталого розвитку, екосистемного підходу та кліматичної стійкості.

4. Теоретичні положення щодо ролі екосистемного підходу у розвитку сучасного екологічного права та трансформації механізмів охорони й відновлення природних ресурсів в умовах воєнних загроз.

Теоретична та практична цінність одержаних результатів. Фактичний матеріал дисертації, основні її положення та узагальнення, сформульовані у висновках, можуть бути використані: у науково-дослідній діяльності – для підготовки наукових досліджень з екологічного права; у навчальному процесі – для лекційного і методичного забезпечення навчальних дисциплін «Екологічне право», «Міжнародне екологічне право» для здобувачів вищої освіти за спеціальностями «Право», «Міжнародне право»; у правотворчій та правозастосовній діяльності – для вдосконалення певних правових норм, що регулюють засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації.

5. Наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, повнота опублікування результатів дисертації

Основні положення і висновки дисертації відображено у 5 наукових працях, які опубліковані в журналах, що включені до наукометричної бази Web of Science, у наукових фахових виданнях України, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Наукові праці, в яких опубліковані наукові результати дисертації:

*Статті у журналах, що включені до наукометричної бази
Web of Science*

1. Nataliia Malysheva, Dmytro Kovtun. Legal Status of War-Damaged Forests in Ukraine: Challenges and Solutions. *Grassroots Journal of Natural Resources*, Vol.8, No.3 (December 2025), p. 469-497. Doi:

[https://doi.org/10.33002/nr2581.6853.080319.
nr.08-03-19-malysheva-kovtun.pdf](https://doi.org/10.33002/nr2581.6853.080319.nr.08-03-19-malysheva-kovtun.pdf)

Статті в наукових фахових виданнях України

2. Ковтун Д.С. Шкода, заподіяна лісовому фонду України збройною агресією Російської Федерації: еколого-правовий аспект. *Часопис Київського університету права*. 2023. №3. С. 115-119. URL:

<https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/968/904>

3. Ковтун Д.С. Забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації, та відновлення лісів як пріоритети державної лісової політики. *Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України*. Випуск 35. До 75-річчя Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України 1949–2024. Київ, 2024. С. 849-858. <https://pravova-derzhava.org/assets/images/issues/35/pd-35.pdf>

4. Ковтун Д. Концепція екосистемних послуг та формування правових засад монетизації послуг, що надаються лісовими екосистемами, в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України. *Юридичний вісник*. 2024. №4. С. 225-234. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v4_2024/31.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Ковтун Д.С. Деякі правові проблеми відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації. *Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір: [Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Національний авіаційний університет, 24 лютого 2023 р.]*. С. 605-607. <https://ocs.nau.edu.ua/index.php/TL/bezpeka/paper/view/10042/8153>

6. Ковтун Д.С. Забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації, як важливий напрям державної екологічної політики. *Актуальні проблеми земельного, аграрного та екологічного права в умовах сучасних викликів і загроз: матеріали Круглого столу, присвяченого 100-річчю з дня народження доктора юридичних наук, професора Вовка Ю. О. (12 травня 2023 року) / за заг. ред. А.П. Гетьмана*. Харків: Право, 2023. С. 305-309. https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=4818&download_id=1647

7. Ковтун Д.С. Перспективи відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України внаслідок збройної агресії російської федерації: правовий аспект. *Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки та 30-річчя Національної академії правових наук України (м. Київ, 18 травня 2023 р.)*. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. С. 501-504. https://lawmaking.academy/wp-content/uploads/KRC_conf-Aktualni-pytannya_traven_2023.pdf

8. Ковтун Д.С. Шкода, заподіяна лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, як різновид екологічної шкоди. *«Концепт Природи в сучасному праві»: науково-методологічні питання розвитку екологічного, земельного, аграрного та інших галузей права»:*

збірник тез наукових доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті докторки юридичних наук, професорки, член-кореспондентки НАПрН України, заступниці декана юридичного факультету з навчальної роботи заочного відділення (2002–2004), завідувачки кафедри екологічного права юридичного факультету (2011–2018), професорки кафедри екологічного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Марії Василівни Краснової (26 травня 2023 року) / За ред. Т. Г. Ковальчук, к.ю.н., доц. та Е. В. Позняк, к.ю.н., доц. – Київ :Талком, 2023. – С. 142-145.

9. Ковтун Д.С., Малишева Н.Р. Пріоритетні напрями лісової політики держави як складової державної екологічної політики (у контексті відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України збройною агресією російської федерації). *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права : матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 376 с. С. 174-178.*

10. Ковтун Д.С. Поняття та види шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації. *Пріоритетні напрями розвитку аграрного, земельного та екологічного права в сучасних умовах: матеріали круглого столу, присвяченого 100-річчю від дня народження д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. НАП рН України Шелестова В.С. (м. Харків, 22 лютого 2024 р.) / за заг. ред. А.П. Гетьмана; М-во освіти і науки України ; НАП рН України; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, Кафедра земельного та аграрного права, Кафедра екологічного права. Харків: Право, 2024. С. 317-321.*
https://fileview.ukr.net/?url=https://mail.ukr.net/api/public/file_view/list%3Ftoken%3DnJJCOBPg22sxtM_gP3RzfpSudfsYZkV_UlsUw49zY9kPPsq9gVq95_3Y-6k6oalA3M00BOqO-I4Yr_4lsTkHWPCtwMEQwRK5:fAGXzW2Rd6sgZ0VO%26r%3D1723646099317&default_mode=view&lang=uk#start=1

11. Ковтун Д.С. Державна лісова політика та забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації. *Правова парадигма відновлення України: проблеми та перспективи: [Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Національний авіаційний університет, 23 лютого 2024 р.].* Тернопіль: Вектор, 2024. С.583-586.

12. Ковтун Д.С. Правові засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Перші наукові читання з сучасних проблем земельного, аграрного та екологічного права крізь призму творчої спадщини професора Василя Лук'яновича Мунтяна: збірник тез наукових доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 04 квітня 2024 року) / За заг. ред.*

Володимира Носіка, д.ю.н., проф., член-кор. НАПрН України. Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2024. С. 97-101.

13. Ковтун Д.С. Компенсаційний механізм та його роль у відшкодуванні шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації. *Еколого-правові детермінанти соціально-економічного розвитку держави: виклики воєнного часу та перспективи повоєнного відновлення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 26 квітня 2024 р.). за заг. ред. В.А. Устименка; НАН України, ДУ «ІЕПД імені В.К. Макутова НАН України». – Електрон. дані. – Київ, 2024. 161 с. С.146-149.*

<https://hozpravoreposit.kyiv.ua/bitstream/handle/765432198/249/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d1%82%d0%b5%d0%b7%20%d0%ba%d0%be%d0%bd%d1%84%d0%b5%d1%80%d0%b5%d0%bd%d1%86%d1%96%d1%96%cc%88%2026.04.2024.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

14. Ковтун Д.С. Екологічний договір для України та перспективи відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації. Актуальні виклики розвитку юридичної науки і практики в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (2 травня 2024 року): ел. збірник. Київ: Видавництво Людмила, 2024. С. 84-85. ISBN 978-617-7828-00-0 DOI: https://doi.org/10.32751/Conf8_05_2024

https://drive.google.com/drive/folders/1aeyibFVuiAtzJ-ENGSI6WK7aO293JUSc?usp=share_link

15. Ковтун Д.С. Євроінтеграційні засади лісової політики України. *Права людини та демократія : зб. наук. ст. та тез за матеріалами наук.-практ. конф., присвяч. Дню Європи, 220-річчю Нац. юрид. ун-ту ім. Я.рослава Мудрого та 5-річчю каф. права Європ. Союзу (м. Харків, 9 трав. 2024 р.) / Каф. Жана Моне «Поглиблене вивчення цінностей та права ЄС: український контекст» ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2024. – 276 с. С. 143-146.*

16. Ковтун Д.С. Державна лісова політика та проблеми відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Правові засади організації та здійснення публічної влади : збірник тез VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 17 травня 2024 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 90-93. URL: <https://ccu.gov.ua/library/pravovi-zasady-organizaciyi-ta-zdiysnennya-publichnoyi-vlady-zbirnyk-tez-iv-mizhnarodnoyi>*

17. Ковтун Д.С. Правова природа шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації. *Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених : збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки (м. Київ, 17*

травня 2024 р.). Київ : Інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАН України, 2024. 280 с. С.186-189.

18. Ковтун Д.С. Лісова стратегія ЄС та перспективи відновлення лісового фонду України, що зазнав негативного впливу у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації. *Інтеграція України до Європейського Союзу: виклики в умовах воєнного стану. Пам'яті професора Павла Заворотька та професора Володимира Денисова: зб. матер. і тез доповідей міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4–6 листопада 2024 р.)* / за наук. ред. проф. Л. Г. Фалалєєвої. Київ: Вид-во «Людмила», 2025. 396 с. С.236-239. URL: <https://idpnan.org/en/ukraines-integration-into-the-european-union-challenges>

19. Ковтун Д.С. Деякі проблеми правового регулювання визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації. *Правове забезпечення екологічної та продовольчої безпеки в умовах збройних конфліктів та кліматичних змін: світовий досвід та Україна : Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 75 річниці Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України (м. Київ, 15 листопада 2024 р.)*. К.:Видавництво «Наукова Столиця», 2024. С. 121-124.

20. Ковтун Д.С. Шкода, заподіяна лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, як складова кліматичної шкоди. *Правова система України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану: [Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Державний університет «Київський авіаційний інститут», 21 лютого 2025 р.]*. Тернопіль: Вектор, 2025. С. 534-537.

21. Ковтун Д.С. До питання відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації (в межах території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи). *Правове регулювання забезпечення ядерної та радіаційної безпеки в Україні в мирних умовах та в умовах воєнного стану (до 39-х роковин катастрофи на Чорнобильській АЕС: збірник тез наукових доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (25 квітня 2025 року) / За ред. д.ю.н., проф. Г.І. Балюк, к.ю.н., доц. Т.Г. Ковальчук та к.ю.н., доц. Е.В. Позняк: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2025. 134 с. С.126-129. URL: <https://ir.library.knu.ua/handle/15071834/8988>*

22. Ковтун Д.С. Концепція екосистемних послуг та проблеми відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації. *VIII Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум: [Матеріали форуму, м. Київ, Державний університет «Київський авіаційний інститут», 15-16 травня 2025 р.]*. 372 с. С.311-316.

23. Ковтун Д.С. Шкода, заподіяна лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України, у Міжнародному реєстрі збитків. *Правові засади організації та здійснення публічної влади: збірник тез VIII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої*

світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 16 травня 2025 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. 422 с. С. 165-167.

24. Ковтун Д.С. Реформа лісогосподарської галузі як важлива складова лісової політики України в умовах російської збройної агресії. *Правові аспекти агроекологічного розвитку України: тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної онлайн/офлайн конференції, присвяченої 100-річчю від народження академіка В.З. Янчука* (м. Київ, 23 травня 2025 р.). Київ: НУБіП України, 2025. 272 с. С. 129-132. URL:

<https://drive.google.com/file/d/18-BEUge0gNXJMtJE82OaSFKD9zZHXojQ/view>

25. Ковтун Д.С. До питання правового статусу лісів України, пошкоджених бойовими діями. *Довкілляве законодавство України та захист екологічних прав громадян в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Івано-Франківськ, 21 листопада 2025 р.) / Ред. колегія: Н. Р. Малишева, З. В. Яремак, Л. Р. Данилюк. Івано-Франківськ : Голіней О. В., 2025. 277 с. С. 249-253.

26. Ковтун Д.С. Шкода, заподіяна лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації: чи це лише шкода, заподіяна власне бойовими діями? *Концептуальні засади розвитку земельного, аграрного та екологічного законодавства в умовах кліматичних змін : матеріали Всеукр. круглого столу, присвяч. 75-річчю від дня народж. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України Олексія Олексійовича Погрібного* (м. Харків, 28 листоп. 2025 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана ; М-во освіти і науки України ; Нац. акад. прав. наук України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. земел. та аграр. права, Каф. екол. права ; Центр права сталого розвитку та охорони довкілля. Харків: Право, 2025. 492 с. С. 305-308.

27. Ковтун Д.С. Інноваційні технології в обліку та відновленні лісів України, знищених або пошкоджених внаслідок збройної агресії російської федерації. «Треті наукові читання з сучасних проблем земельного, аграрного та екологічного права крізь призму творчої спадщини професора Василя Лук'яновича Мунтяна»: збірник тез наукових доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 26 березня 2026 року) / За заг. ред. Володимира Носіка, д.ю.н., проф., дійсного члена (академіка) НАПрН України. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ. 2026. 148 с. С.128-131. URL: <https://ir.library.knu.ua/handle/15071834/16339>

6. Структура дисертації, логіка викладу її основних частин та обсяг дисертаційного дослідження

Структура дисертації обумовлена об'єктом, предметом, метою і завданнями дослідження і складається з анотації, вступу, двох розділів, що включають 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (266

найменувань на 35 сторінках) та додатків. Повний обсяг дисертації становить 173 сторінки.

7. Особистий внесок здобувача

Дисертація виконана самостійно Ковтуном Д.С. Усі сформульовані висновки, положення, пропозиції є результатом власних проведених досліджень. Задля аргументування окремих висновків дослідження використовувалися наукові праці інших учених, на які зроблено відповідні посилання.

8. Характеристика особистості здобувача

Ковтун Дмитро Сергійович, народився 10 березня 1999 року в м. Києві. Закінчив Академію адвокатури України, отримавши у 2022 році диплом магістра з права, за спеціальністю 081 – «Право». У листопаді 2022 року став аспірантом відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України (денна форма навчання).

9. Оцінка мови та стилю дисертації

Дисертація написана коректною мовою, з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Текстове подання матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість та доступність їх сприйняття і відповідають стилю науково-дослідної роботи.

За результатами попередньої експертизи дисертаційного дослідження, виконаного Ковтуном Д.С., а також вивчення повноти публікації основних результатів дослідження:

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Ковтуна Дмитра Сергійовича на тему: «Правові засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації».

2. Визнати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Ковтуна Д.С. є фундаментальним науковим дослідженням з актуальних питань, характеризується єдністю змісту та форми, містить наукові результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, що, своєю чергою, свідчить про особистий внесок здобувача у розвиток юридичної науки. Подане до захисту дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 08 травня 2024 року №507),

Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 р. № 44.

Результат голосування щодо рекомендації до захисту дисертації Ковтуна Дмитра Сергійовича на тему: «Правові засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації» на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

За – вісім

Проти – немає

Утримались – немає

Головуючий на засіданні:

завідувач відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України



Кулинич П.Ф.

